

AVRASYACILIK TARTIŞMALARI: ULUSLARARASI HOCA AHMET YESEVİ TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Recep CENGİZ*

Öz

Rusya'nın hem Avrasya bölgesine hakim olmak hem de dünya politikalarında lider aktörlerden biri olmak amacıyla geliştirdiği Avrasyacılık tartışmaları, analitik olarak klasik ve modern olarak değerlendirilebilir. Klasik ve modern bağlamda sistematize edilen bu iki bakış açısı arasında coğrafi boyut, Batı'yı algılama ve jeopolitik bağlam olmak üzere üç temel farklı değerlendirmeden söz edilebilir. Kavram, dini, iktisadi, siyasal, hukuki, askeri vb. açılardan çok yönlü sosyolojik olarak değerlendirmesi gereken bir kavramdır. Bu bağlamda 'Avrasya tartışmalarının' Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi'nde nasıl algılandığı ve tanımlandığı bilinmesi gereken bir husus olmaktadır.

Çalışma, 1) kuramsal çerçeve ve 2) bulguların yorumlanmasından oluşacaktır. Araştırma; anket tekniğinden yararlanılarak elde edilen bulguların konuya ilişkin teorik bilgilerle birleştirilmesine ve karşılaştırılmasına dayanan yorumlamalardan oluşturulacaktır.

Anahtar kelimeler: Avrasyacılık, Kazakistan, Rusya, Algı, Jeopolitik, Coğrafi Yapı.

Debates on Eurasianism:

Example of International Hoca Ahmet Yesevi Turkish-Kazakh University

Abstract

The Eurasianism discussions, which have been developed by Russia not only to dominate the Eurasian region but also to be the leading actor in world politics, is analytically considered as classic and modern. There are three different evaluations including the geographical dimension, perceiving the West, geopolitics context on these two perceptions formulated as classical and modern

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, sosyoloji1983@hotmail.com

systematization. Multidimensional sociological evaluation should be applied to this concept in terms of religion, economic, political, legal, military and so on. In this regard, it is crucial issue that how Debates on Eurasianism are perceived and described and described in International Hoca Ahmet Yesevi Turkish-Kazakh University.

The study, 1) theoretical framework and 2) the interpretation of the findings will be created. Research; the findings through the technique of survey will be combined with theoretical knowledge on the subject and will be based on the comparison of the interpretation, will be created.

Keywords: Eurasianism, Kazakhstan, Russia, Perception, Geopolitical, Geographical Structure.

1. Giriş

Avrasyacılık, gerek kadim gerekse yeni biçimiyle sosyal bilimlerinde üzerinde durulan kavramlardan biri olan bölgeselleşme kavramı ile nitelendirilebilir. Zira bölgeselleşmeyi belirleyen faktörler, coğrafi yakınlık, istikrarlı ekonomik gelişime, siyasi sistemlerin yakınlığı, sürece verilen toplumsal destek ve ortak tehdit okumaları gibi faktörlerden oluşabilmektedir. Bu bağlamda bölgeselleşmeyi küreselleşme sürecine karşı bir alternatif, daha dinamik bir süreç ve çok kutuplu bir uluslararası ilişki meydana çıkarması açısından etkin bir ekonomik ve politik entegrasyon süreci olarak görebiliriz. Uluslararası ilişkilerinde Rusya ve Çin gibi ülkeler bölgeselleşmeyi ABD ve Batı hegemonyasına karşı siyasi bir araç ve çok kutuplu bir dünya düzeni olarak nitelendirmektedirler. Bu nedenle NAFTA, APEC, ASEAN, ŞIO gibi bölgesel örgütlenmeler Avrasyacılık fikrinin analitik unsurları olarak görülebilir. Aynı şekilde herhangi bir devletin hem iç hem de dış politikalarını etkileyen faktörlerden birisi, toplumun görece ortak olduğunu kabul ettiği inanç, tarih ve coğrafya gibi unsurlardan oluşan ulusal kimlik anlayışı olabilmektedir. Bu çerçevede genel anlamda dünya imparatorluklarının hepsini özelde ise Rus İmparatorluğu'nun oluşumunu ve dağılmasını buna örnek gösterebiliriz. Bu bağlamda Avrasyacılık fikri, Rus İmparatorluğu'nda sosyal çözülmenin ortaya çıkardığı gerilimi ortadan kaldırmak ve bütünlüğü yeniden tesis etmek için geliştirilen felsefi ve sosyolojik bir yaklaşım olarak görmek mümkündür.

Avrasyacılık düşüncesinin ortaya çıkışı üzerinde tam bir uzlaşma olmasa da en genel yaklaşımla bu düşüncenin 1920'de Trubestkoy'un Sofya'da, Batıcılığı eleştiren "Avrupa ve İnsanlık" adlı kitabı ile başladığını söyleyebiliriz. Başlangıçta Klasik Avrasyacılık şeklinde ortaya çıkan bu düşünce soğuk savaşın bitmesiyle Yeni Avrasyacılık şeklinde kendini göstermiştir.¹ Avrasyacılık, Dugin ile ortaya çıkan bir görüş olmadığı halde sanki onun tarafından oluşturulmuş gibi algılansa da Avrasyacılığın Rusya'nın 1990 yılları şartlarında kazandığı önem açısından çok daha farklıdır. Zira 1991'de SSCB'nin dağılmasından sonra ABD'nin tek güç olarak kalması, Rusya'nın nüfuz bölgesindeki ülkelerin NATO üyesi olması, önemli ekonomik kaynakların ABD sermayedarları-

¹ Fuad Hilalov, *Yeni Avrasyacılık ve Rusya*, Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi II e-kitap., <http://iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/1427/file/fuadhilalov.pdf>s. 462 (E.T. 30.12.2012).

nın kontrolüne girmesi, Rusya'yı yok olma sürecine getirmiştir. Bu bağlamda Avrasyacılığı yok olma sürecinden var olma sürecine evrilen Rusya'nın bir kurtuluş reçetesi olarak yorumlayabiliriz.² Avrasyacılık, merkeze Rusya'nın yerleştirildiği, batı merkezli düşünce karşısında, coğrafi, felsefi, tarihsel ve kuramsal yaklaşımıyla özgün bir karakter taşımaktadır. Jeopolitik açıdan ele alındığında, Avrasyacılığın, tek kutuplu "yeni dünya düzeni" karşısında bir muhalefet hareketi olduğu söylenebilir. Dünyanın egemen gücü olan ABD'nin tek kutuplu yeni dünya düzeni ve küreselleşme süreci karşısında, Avrasyacılık çok kutuplu bir dünya seçeneği önermektedir.

Avrasyacılık, Avrupalılara ve Çinlilere karşı Rus ve Türk halklarının beraber hareket etmeleri gerektiğini savunan bir görüş olarak da kabul edilmiştir. Türkiye'de 1991'den sonra milliyetçi/muhafazakâr kesimlerden komünistlere kadar çok çeşitli gruplar Avrasyacılığa ilişkin herhangi yeni bir coğrafya tasavvuru, tarih felsefesi, sosyolojik bir sistem geliştirememiştir. Hatta Türk Avrasyacılığı, Türkiye için alternatif bir açılım, yeterli bir ideoloji ya da strateji oluşturacak bir düzeye ulaşmamıştır. Türkiye'de 1991'den sonra Avrasya kavramı milliyetçi/muhafazakâr çevreler için Avrasya, "Türk Birliği" olarak algılanırken, sosyalistler için yeni bir ideoloji arayışı olarak öngörülmüştür. Hatta bu iki grup Avrasya coğrafyasında politika üretebilme konusunda zaman zaman ittifaka yönelmiş olsa da düşünce sloganlardan öteye geçememiştir. Osmanlı'nın son döneminde ve Türkiye'nin kuruluşundan bugüne hem iç hem de dış politikaya dahil edilen Avrasyacılık anlayışı, Türkiye'nin AB'ye girme talebi dahilinde alternatif olarak sunulabilen Türkiye'nin iç ve dış politikasında yeteri kadar etkili olamayan bir siyasi çıkış olarak düşünülebilir. Ancak Türkiye'nin yeni dış politika vizyonu açısından Avrasyacılık önemli bir seçenek olma ihtimaline sahiptir. Zira Türkiye'de 2002 yılından 2015 yılına kadar iktidarı elinde bulunduran hükümetlerin dış politika vizyonu, Türk dış politikasında son dönemde ihmal edilen Türk Avrasyası "Adriyatik'ten Çin Seddi"ne kadar uzanan coğrafyada aktif politikalar uygulanması yönünde gözükmektedir. Ancak teorik çerçevesi çizilmemiş bir Avrasyacılık anlayışı, Avrasya'da politik bir intihara ve bu coğrafyadaki ülkeler nezdinde prestij kaybına sebep olabilecektir.

Yukarıda sözü edilen Avrasyacılık düşüncesi bu çalışmada uygulamalı sosyoloji açısından ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın amacı, anket çalışmasından elde edilen verilerle teorik bilgilerin mukayese ve muhakeme edilerek Avrasyacılık düşüncesinin algılanma ve değerlendirme düzeyini ortaya çıkarmaktır. Bireylerin tutum ve davranışların zamanla değişebileceği göz önüne alındığında araştırma bulgularının araştırmanın yapıldığı zaman dilimi -2015 yılı- içinde sınırlı kabul edilmesi gözden kaçırılmamalıdır. Bu çalışma TASAM tarafından 2015 yılı içinde http://www.tasam.org/Files/PDF/Raporlar/Avrasyacilik_Raporu.pdf_90319be4-0d3d-4e37-8441-15847873f329.pdf adresiyle aynı başlık altında rapor olarak yayınlanmıştır.

² Alaeddin Yalçınkaya, *Dugin'in Türk Cumhuriyetleri Konusundaki Önerileri Ne Kadar Uygulandı? II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi*, "Orta Asya Toplumlarında Sosyal, Siyasi, Ekonomik Arayışlar", 22-24 Ekim 2008 Bışkek / Kırgızistan Kongre Kitabı, 2009, s. 708.

2. Avrasyacılık Tartışmaları: Avrasyacılık ve Yeni-Avrasyacılık

Avrasya terimi, coğrafi bağlamda Avrupa ile Asya kıtalarının birleşim noktasını, Asya'nın batısı ve Avrupa'nın doğusunda kalan ve dünyanın merkezi olarak görülen bölgeye verilen bir adlandırmadır. Doğu ve Güneydoğu Avrupa-Rusya-Kafkaslar-Orta Asya çizgisinde ifade edilen bu bölgeye Türkiye ve Ortadoğu da dâhil edilebilir. Avrasya teriminin coğrafi bağlam dışında tarihsel, düşünsel ve sosyo-kültürel vb. unsurlardan yararlanarak geliştirilmiş bir düşünce olduğu göz önüne alınırsa onun Rusya'nın içselleştirdiği emperyalist projenin bir yansıması olarak görebiliriz.

Avrasyacılık, Rus düşünce tarihinde Bolşevik Devrimi'nden sonra 1920'lerde ortaya çıkan Avrupalılışmaya alternatif 1990'lı yıllarda yeni biçimiyle canlandırılmış Rusya'ya özgü bir düşünce akımıdır. Bu bağlamda Avrasyacılığı, Rusya'nın karşılaştığı ya da karşılaşılabileceği meydan okumaları savuşturmak, ülkenin bölünük kimliğini yeniden yorumlayacak kavramsal ve kuramsal bir yaklaşım olarak değerlendirmek mümkündür. Sözü edilen yeni yorumlama Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) 1991 yılında çöküşüyle eşzamanlı olarak “*yeni dünya düzeninde*” yeni Avrasyacılık olarak varlık kazanmıştır. Avrasyacılığın yeni versiyonu üzerinden toplumsal kurumlar olan ekonomiden dine hukuktan siyasete kadar geniş bir yelpazede görüşleri bulunmaktadır.³

Avrasya medeniyetinin siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel alandaki koşullarını hazırlamaya girişen Avrasyacılar; siyasi olarak federal bir devlet yapısını, ekonomik olarak da sosyalist ve kapitalist düzenden farklı, işlevsel mülkiyet temeline dayanan bir kamu-özel sistemini kurgulamışlardır. Bu bağlamda Avrasyacılığı kültürlerin ve dinlerin korunabileceği özgün bir “*medeniyet inşa projesi*” iddiası olarak ifade edebiliriz.

3. Avrasyacılık Tartışmaları: Batıcılık ve Yeni Batıcılık

Yeni Avrasyacılık düşüncesine alternatif olarak kabul edebileceğimiz Yeni Batıcılık, doksanlı yılların başında Rusya'nın batı ve uluslararası sistemlere yaklaşma üzerinde odaklanmıştır. Söz konusu “*batılılaşma*” sürecinin Rusya'da pazar ekonomisine dayanan demokratik bir siyasi rejim kurulmasına katkıda bulunacağına inanılmaktadır. Bu bağlamda yeni batıcılığı üç temel üzerinden değerlendirmek mümkündür. Bunlardan birincisi demokratik, barışçıl ve eşit ortaklar olarak bir araya gelen bir uluslararası toplum oluşturmak. İkincisi nükleer silahların kontrolü üzerinde Rusya'nın sorumluluğunu yerine getirmesini sağlamak. Üçüncü ise Rusya'nın küresel ekonominin bir üyesi olabilmesi için Batı'nın finansal ve ekonomik dünyasına dahil edilmesidir. Yeni batıcıların temel dış politika hedefleri, Rusya'nın Batı dünyası ile ekonomik entegrasyonunu tamamlamasıdır.⁴

³ Ferit Timur, *Rusya İnisiyatifli Örgütler*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Rusya Raporu, Ankara, Mayıs 2010, s. 25-31.

⁴ Sait Sönmez, “Yeni Batıcılık ve Yeni Avrasyacılık Akımları Bağlamında Yeltsin Yönetimi'nin Doğu Batı Politikaları'nın Analizi”, *Akademik Bakış*, Cilt: 3, Sayı: 6, Yaz 2010, s. 70-80.

Yeni batıcıların Batı'ya iyimser bakışlarına rağmen Rusya'da üretimin düşmesi, işsizliğin ve enflasyonun artması Rus siyasi elitinde "Batıcılığa" karşı olumsuz bir tepki oluşmasına neden olmuştur. Aynı şekilde NATO'nun doğuya doğru genişlemesi, Bosna ve Kosova'ya yapılan müdahaleler, Rus diasporasının haklarının garanti edilmemesi "Batıcılığa" karşı olumsuz tepkinin diğer nedenleri olmuştur.

4. Avrasyacılığın Kurumsal Yapısı

Sovyetler Birliği'nin dağılışı üzerine kurulan Rusya Federasyonu, selef SSCB'nin soğuk savaş döneminde elde ettiği bölgesel ve küresel siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel kazanımlarını, Avrasyacılık söylemi üzerine inşa ederek biçimlendirme gayreti içinde gözükmektedir. Bunun tipik örneği Rusya Federasyonu'nun kendisine alternatif olabilecek enerji projelerini engelleyip bölgesel ve küresel enerji piyasasındaki etkinliğini kurarak eski SSCB alanını nüfuz altında tutmayı başarmış olmasıdır.

Sözü edilen siyasi nüfus bağlamında Rusya Federasyonu, küresel ve bölgesel çıkarlarını korumak adına birçok uluslararası örgütün kurulmasına öncülük etmiş ya da bunlara üye olmuştur. Bunlardan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDP), Avrasya Ekonomik Topluluğu (AET), Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAO), Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve AGİT Mins Grubu Rusya Federasyonu'nun üye olduğu örgütler arasında yer almaktadır. Aynı şekilde Rusya Federasyonu İslam Konferansı Örgütü (İKO), Arap Ligi, Orta Doğu Dörtlüsü gibi örgütlere de üye olmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Avrasya coğrafyasında bir birlik olarak ön görülen Avrasyacı yaklaşım, Avrupa ve Asya'nın önemli ekonomi devleri karşısında Sovyetler Birliği gibi yeni bir Rus İmparatorluğu kurmayı sağlayacak RUSASYA oluşumu olarak söylenebilir. Bu bağlamda Avrasyacılığın kurumsal yapısını siyasi, iktisadi, dini ve etnik gibi birçok açıdan değerlendirmek mümkündür.⁵

4.1. Avrasyacılık Bağlamında Siyaset

Avrasyacı yaklaşımı hem iç hem de dış politik düzlemde değerlendirmek mümkündür. Bu bağlamda bunun dış politik alandaki tipik örneği, 1992-93 yıllarında uluslararası ilişkilerde gelişen ve subjektif değerlendirme bağlamında terörizm, dinsel fanatizm, nükleer silahların yaygınlaşması konusundaki iddialar ve sürdürülen algı operasyonları bağlamında Rusya ve ABD'nin ortak tehdit algılamalarının örtüşmesidir. Yayılmacı bir strateji sürdürmek yerine içerdeki sorunlar yüzünden başta ABD olmak üzere Batı'dan destek aramakla meşgul olan Rusya, Batılı güçler tarafından doksanlı yılların başında bölgesel ve küresel sistemde istikrar unsuru, sorumluluk sahibi ve uluslararası sistemde önemli roller alabilecek bir aktör olarak değerlendirilmiştir. Rusya'nın Yeni Avrasyacılık akımının önemli temsilcilerinden ve önde gelenlerinden olan Dugin, Yeni Avrasyacılığı, siyaset bilimi, felsefe, ekonomi, jeopolitik ve stra-

⁵ A. Reha Yılmaz, "Türk Avrasyası ve Avrasyacılığı Üzerine", <http://www.tasam.org/tr>, TASAM Yayınları, erişim tarihi: 11.06.2013.

tejik gibi alanlarda ve ülke içi, BDT coğrafyası ve kıtasal düzeyde sistemli bir bakış açısı olarak geliştirmiştir.⁶

Avrasyacı yaklaşımın iç politik alanda varlık karakterini ise Rus iç siyasetindeki sorunların daha çok devlet merkezli eğilimlerle çözümlenmek istenmesine, Rusya'nın Balkanlar'da baş gösteren krizlere batıdan farklı bir biçimde bir güvenlik sorunu olarak ele almalarını örnek gösterebiliriz. Avrasyacı anlayış siyasi partiler bakımından da iç politik alanda önem arz etmektedir. Avrasyacılığı temel ideoloji olarak kabul eden, liderliğini Dugin'in yaptığı Rusya Toplumsal Siyasî Hareketinin "Avrasya" yelpazesinde yer aldığını belirtmek gerekir. Ayrıca bu anlayışın izleri hem Rusya Federasyonu Komünist Partisi'nde hem de Rusya Liberal Demokrat Partisi'nde görülür. Yeni Avrasyacılığı destekleyen siyasi seçkinler arasında Rusya Devlet Başkanı Putin'i ve Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev'i zikredebiliriz.

4.2. Avrasyacılık Bağlamında Etnisite/Din

Avrasyacı yaklaşıma göre Rusya ne doğu ne de batıdır; Rusya jeopolitik anlamda kendine özgü bir medeniyettir. Rus etnisitesini Avrasyacı potanın içinde eritmeye çalışan Dugin, Rus jeopolitiği ve kimliğini Avrasyacı düşünce üzerine inşa etmektedir. Yeni Avrasyacılık, post-modernizmi Rus milli ruhu içerisinde eritme ön koşulunu getirmektedir. Bununla beraber Dugin irki milliyetçiliğin Rusya'yı parçalayacak temel dinamiklere sahip olduğunu savunmakta ve bu sebeple, hem Rusya'daki hem de coğrafi açıdan Asya ve Avrupa'da yaşayan halkları tek bir üst kimlik çatısı altında birleştirmeyi savunmaktadır. Pek çok etnisite ve dini kapsayan yapısı nedeniyle Avrasya bölgesi özgün bir karakter sergilemektedir. Bu nedenlerle söz konusu özellikler göz önünde alındığında Avrasyacılığı geniş kapsamlı bir "medeniyet inşa projesi" olarak ifade etmek mümkündür. Aynı şekilde Yeni Avrasyacılık, dinsel alanda Avrasya'nın ateizm dalgası karşısında dinlerinin korunması gerektiğine inanan bir görüş sergilemektedir.⁷ Bu bağlamda Yeni Avrasyacıları, Avrasya bölgesinde Rusya'nın büyük bir güç olma konumunu garanti altına alacak bir Rus-Müslüman Federasyonu düşüncesini savunma olarak yorumlayabiliriz. Aynı şekilde Klasik Avrasyacılığın İslam unsuruna vurgu yapmamasına karşın, Yeni Avrasyacılığın bu unsura yer vermesini, Rusya'nın etki alanı içerisinde bulunan İslam öğretilerine önem vermesi gerektiğine ve onun bir güç merkezi olduğuna yönelik öngörüsüne bağlayabiliriz.⁸

Avrasyacılık hareketini, Rusya, Türk cumhuriyetleri, bölge ülkeleri ve bölge dışı güçlerin yapıları ve beklentileri olmak üzere dört farklı açıdan ele alınabilir. Gerek Sovyet coğrafyasında gerekse bugünkü Rusya Federasyonu'nda Türkiye ile ilişkiler hassasiyet gösterilmesi gereken bir durum olarak kabul

⁶ Sait Sönmez, "Yeni Batıcılık ve Yeni Avrasyacılık Akımları Bağlamında Yeltsin Yönetimi'nin Doğu Batı Politikaları'nın Analizi", *Akademik Bakış*, Cilt: 3, Sayı: 6, Yaz 2010, s. 70-80.

⁷ İhsan Çomak, "Rusya'da Bir Milli İdeoloji Arayışı: Avrasyacılık", *Rusya Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Tasam Yayınları, 2006, s. 157.

⁸ Vügar İmanov, *Avrasyacılık: Rusya'nın Kimlik Arayışı*, Küre Yayınları, 2008, s. 261; <http://www.iaea.org/PRIS/WorldStatistics/NuclearElectricityGeneration.aspx>, erişim tarihi: 28.01.2014.

edilmektedir. Söz konusu yaklaşım içinde, gerek Balkanlarda Boşnaklar ve Arnavutlar, gerekse Kafkasya'da, Çerkezler ve Çeçenler gibi halkların Türkiye'ye ilgisi önemli ölçüde Türkiye dışındaki Türklerle birlikte değerlendirilmektedir.⁹

4.3. Avrasyacılık Bağlamında Ekonomi

Klasik Avrasyacılığın temel çıkarımı, Rus toplumunun ekonomik sorunlarını sosyalist ve kapitalist düzenden farklı, işlevsel mülkiyet temeline dayanan bir kamu-özel sistemi üzerinden çözümleyebileceklerini düşünmektedirler. Rusya politikacılarının önemli isimlerinden biri olan Dugin, 21. yüzyıl başında Avrasyacı konsept ile Rusya'nın ekonomik, teknolojik ve siyasi zafiyetini gidermeye bu anlamda Çarlık ve Sovyet dönemi coğrafyasında yeniden Rus nüfuzu kurmanın felsefi alt yapısını oluşturmaya çalışmıştır. Dugin, Orta Asya'daki Türk cumhuriyetleri ile Kafkas cumhuriyetleri konusunda Moskova'nın çıkarları açısından dikkate değer önerilerde bulunmuştur.¹⁰ Yeni Avrasyacı görüşünde derin bir ekonomi-kültür bağlantısı kuran Dugin'e göre bütün bir tarih, "doğal ideokratik (tekçi bir ideolojiye dayalı olmak)" siyasi yapıya sahip karasal medeniyetlerle ticari, piyasacı iktisadi düzenin taşıyıcılığını yapan denizci medeniyetler arasındaki mücadelenin tarihidir. Bu noktada "Kara"sal ve "Deniz"li ekonomik ve kültürel yapı karşılaştırması yapan Dugin'in "deniz medeniyetlerinin ve kültürlerinin çoğu zaman piyasa ekonomisine sahip olduklarını ve siyasette liberal/demokratik düzene ağırlık verdiklerini" karasal medeniyetlerin ise "piyasa-dışı ekonomileri ve sınırlı demokrasiyi veya genellikle toplumun hiyerarşik yapılanmasını" tercih ettiklerini belirtmesi oldukça dikkat çekicidir.¹¹

Rusya'nın gelirlerinin büyük bir bölümünü petrol ve doğalgaz satımı ve nakliyesinden elde edilen gelirler oluşturmaktadır. Bu nedenle Rusya, Orta Asya ve Kafkaslardaki petrol ve doğalgazın kendi kontrolünde doğu ve batı pazarlarına ulaşmasını istemektedir. Rusya, Türkmenistan, Özbekistan ve Kazakistan ile uzun vadeli anlaşmalar yaparak kontrolü elinde tutmayı amaçlamaktadır. Sonuç itibarıyla Rusya, enerji diplomasisi yolu ile Avrupa, Avrasya bölgesi ve Güney Kafkasya jeopolitiğinde yeni dengeler oluşturma gayreti içerisinde gözükmektedir.¹² Bu bağlamda Avrasya Ekonomik Birliği (Evraziyskiy Ekonomiceskiy Soyuz) düşüncesinin Sovyet jeopolitiği içinde yer alan devletlerin artan küresel rekabet karşısında bölgesel işbirlikleri ile ayakta kalabilme çabaları sonucu ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Avrasya Ekonomik Birliği'ni analitik olarak dört madde ile değerlendirmek mümkündür. Bunlar;

⁹ Alaeddin Yalçınkaya, *Dugin'in Türk Cumhuriyetleri Konusundaki Önerileri Ne Kadar Uygulandı? II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi*, "Orta Asya Toplumlarında Sosyal, Siyasi, Ekonomik Arayışlar", 22-24 Ekim 2008 Bışkek / Kırgızistan Kongre Kitabı, s. 705.

¹⁰ Yalçınkaya, "a.g.m.", s. 704-706.

¹¹ Muhittin Tolga Özsağlam, *Geçmişten Günümüze Avrasyacılık, Kıbrıs Yazıları*, Sayı: 3, Yaz-Güz 2016, s. 114-120.

¹² Fikret Elma, "Küreselleşme Sürecinde Güney Kafkasya Demokrasi: Güvenlik ve İşbirliği Sorunu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 2/6, Kış 2009, s. 197-200.

1. Batı Avrupa'ya ve ABD'ye karşı kültürel, politik ve ekonomik mücadele;
2. Ekonomide devletin güçlü olmasını destekleme; kamu sektörünün muhafaza edilmesi;
3. Rus Ortodoks Kilisesi'nin desteğini arkasına almak ve aynı zamanda diğer geleneksel gruplarla işbirliği;
4. Rusya'nın çekirdek güç olarak yer aldığı, eski SSCB coğrafyasında "Avrupa Birliği" tarzında bir platformun oluşturulması.¹³

5. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

"Avrasyacılık" ve "Avrasya" kavramları, siyasi bir lisanı, aktif ve dinamik bir süreci ifade etmesi nedeniyle bu çalışmada uygulamalı sosyoloji açısından ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın amacı, anket çalışmasından elde edilen verilerle teorik bilgilerin mukayese ve muhakeme edilerek Avrasyacılık düşüncesinin algılanma ve değerlendirme düzeyini ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle konunun çeşitli açılardan analiz edilmesi ve değerlendirilmesi söz konusu verilerle netleştirilmesi önemli hale gelmektedir.

Çalışmada Avrasyacılık düşüncesinin/ideolojisinin Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi'nde nasıl algılandığı, örneklem grubunun 4 (dört) olgusal özelliği ve özel nitelikleri olarak kabul edilen 17 (on yedi) düşünce sorusu olmak üzere 21 (yirmi bir) soruyla belirlenmeye çalışılmıştır.

5.1. Örneklem Grubunun Genel Özellikleri

Bu başlık altında anket çalışmasında araştırma alanı olarak seçilen Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi'nin genel özellikleri olan; 1. Üniversiteye geline ülke, 2. Eğitim görülen bilimsel alan, 3. Ekonomik düzey ve 4. Dini kimliği tanımlama ele alınmıştır.

a. Örneklem Grubunun Ükelere Göre Dağılımı

Üniversitelerin evrensel yapıları, onların hem öğrenci ve çalışanlarını enternasyonal yapabilmekte hem de olaylara objektif yaklaşım sergilemelerini sağlayabilmektedirler. Bu nedenle araştırma alanının hem uluslararası bir üniversite olması hem de üniversiteyi temsil eden ülkelerin durumu önem arz etmektedir. Bu bağlamda Tablo-1 oluşturulmuş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo-1: Örneklem Grubunun Ükelere Göre Dağılımı

Üniversiteye Geline Ülke	Sayı	%
Kazakistan	103	56,3
Türkiye	24	13,1
Özbekistan	32	17,5
Kırgızistan	14	7,7
Türkmenistan	10	5,5
Toplam	183	100,0

¹³ Ekrem Erdem-Halit Mammadov, "Post Sovyet Ülkeleri Arasında Bölgeselleşme Eğilimleri", *International Conference On Eurasian Economies*, 2013, Erciyes University, s. 841.

Araştırma alanından seçilen örneklem grubunun ülkelere göre dağılımı, %56,3 ile Kazakistan, %17,5'i Özbekistan, %13,1 ise Türkiye Türklerinden oluşmaktadır. Geriye kalanları ise Kırgızistan ve Türkmenistan Türkleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırma alanı olarak seçilen üniversitenin yaklaşık yarısının farklı bölge ülkelerinden seçilen öğrenci ve çalışanlardan oluşması onun uluslararası bir vasıf taşıdığına gerekçe olarak söylenebilir.

b. Örneklem Grubunun Eğitim Gördüğü Bilimsel Alan

Bireylerin yöneldiği ya da sahip olduğu eğitim-öğretim alanı onların olgu ve olaylara bakış açılarını değiştirebilmektedir. Örneğin biyoloji eğitimi alan bir birey için "ölüm" organizmanın nihai süreci olarak değerlendirilirken aynı olgu sosyoloji eğitimi alan bir birey için demografik karakter taşıyan bir nüfus hareketi olarak görülebilmektedir. Bu bağlamda bilimsel alanlar aynı kavramlar üzerinden değişik değerlendirme ve tanımlamalar yapabilmektedirler. Bu nedenle Tablo-2 oluşturulmuş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo-2: Örneklem Grubunun Eğitim Gördüğü Bilimsel Alan

Eğitim Görülen Bilimsel Alan	Sayı	%
Sosyal Bilimler	85	46,4
Fen Bilimleri	51	27,9
Sağlık Bilimleri	26	14,2
Güzel Sanatlar (Resim, müzik ve spor alanları)	21	11,5
Toplam	183	100,0

Araştırma alanında örneklem grubunun eğitim gördüğü bilimsel alanlara göre dağılımı şöyledir. Bunların %46.4'ü sosyal bilimler, %27,9'u fen bilimleri, %14.2'si sağlık bilimleri ve %11,5'ü de güzel sanatlar (resim, müzik ve spor alanları) alanında eğitim almış ya da almaktadır.

c. Örneklem Grubunun Ekonomik Düzeyi

Bilindiği gibi, kültürün maddi unsurlarına ulaşmak kadar, manevi kültür unsurlarına ulaşmak da, ekonomik güce dayanmaktadır. Toplumsal ve bireysel başarı ve başarısızlıklarda özellikle günümüz toplumları göz önüne alınırsa ekonominin önemli ölçüde belirleyici olduğu söylenebilir. Günümüz toplumlarında, toplumsal tabaka ve sınıfların belirlenmesinde temel belirleyici kriter ekonomi olmaktadır.

Tablo-3: Örneklem Grubunun Ekonomik Düzeyi

Ekonomik Düzey	Sayı	%
Zengin	8	4,4
Orta halli	171	93,4
Yoksul	4	2,2
Toplam	183	100,0

Araştırma alanında ankete katılanların %93,4'ünün orta halli, %4,4'ünün zengin ve %2,2'sinin ise yoksul olduğu görülmektedir. Bu bağlamda örneklem grubunun büyük oranda orta halli ekonomik seviyede olduğu görülmektedir. Aynı şekilde oranlara bakarak Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi'nin orta direk bir öğrenci profilini sahip olduğunu söylemek mümkündür.

d. Örneklem Grubunun Dini Kimliğini Tanımlama

Bireyin düşünce ve davranışlarında, diğerleriyle olan ilişkilerinde belirleyici rol oynayan din, insan ve toplum hayatında önemli bir kurum oluşundan dolayı tarihin her döneminde sosyal bilimcilerin ilgi merkezi olmuştur. Durkheim'den, Weber'e kadar uzanan sosyologlar, din konusunda kendi teorilerini geliştirerek konuyu açıklamaya çalışmışlardır.

Tablo-4: Örneklem Grubunun Dini Kimliğini Tanımlama

Dini Kimliği Tanımlama	Sayı	%
Müslüman	171	93,4
Hıristiyan	5	2,7
Cevap vermek istemiyorum	7	3,8
Toplam	183	100,0

Örneklem grubunun dini kimliğini tanımlama konusundaki tutumlarında araştırma alanında homojen bir yapının olduğunu söylemek mümkündür. Ankete katılanların %93,4'ünün Müslüman, %2,7'sinin de Hıristiyan olduğu görülmektedir. Tablo-4'deki oranlara bakarak Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi'nin dini açıdan homojen bir yapı oluşturduğunu söyleyebiliriz.

5.2. Avrasyacılık Tartışmaları: Örneklem Grubunun Algı Düzeyi

Bu başlık altında araştırma alanı olarak seçilen Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi'nin Avrasyacılık tartışmalarında bilgi ve düşünce düzeyinde oluşturduğu algı belirlenmeye ve açıklanmaya çalışılmıştır. Algı düzeyini analiz etmek amacıyla hazırlanan söz konusu bilgi ve düşünce soruları aşağıda ankette verilen sıralamaya bağlı alınarak Tablo-5'den itibaren ayrı ayrı ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bunlar:

- 'Avrasyacılık' tartışmalarını dikkate alma,
- Avrasya'yı coğrafi bağlamda tanımlanma,
- Avrasya'yı ön plana çıktığı bağlamda tanımlama,
- Kazakistan'ı bir Avrasya ülkesi olarak görme,
- Avrasya ülkelerinin nükleer teknolojiye sahip olması konusu,
- Kazakistan'ın nükleer teknolojiye sahip olması konusu,
- Avrasya bölgesinde etkin olması beklenen ülke,
- Avrasya ülkeleri için model olarak görülebilen ülke,
- Avrasya ülkelerinin en önemli sorunu,
- Avrasyacı yaklaşımın siyasi, ekonomik ve etnik-dini sorunlarını çözebileceğini kabul,

- Avrasyacılık düşüncesinin Kazakistan'a öncelikli katkısı,
- Kazakistan'ın Avrasya ülkeleri içinde yerine getirmesi gereken rol,
- Kazakistan'ın Avrasya ülkeleri ile ilişkilerini değerlendirme,
- Batı-Batı medeniyeti tanımı,
- Rusya tanımlaması,
- Rusya ve Batı-Batı medeniyeti arasındaki ilişkinin tanımı,
- Rusya'nın İslam olgusu ile ilişkisini değerlendirme.

Tablo-5: Örneklem Grubunun 'Avrasyacılık' Tartışmalarını Dikkate Alma Düzeyi

'Avrasyacılık' Tartışmalarını Dikkate Alma	Sayı	%
Evet	83	45,4
Hayır	41	22,4
Kısmen	59	32,2
Toplam	183	100,0

Yaygın olarak Avrasyacılık düşüncesi, klasik ve yeni Avrasyacılık olarak değerlendirilmektedir. Bunları kısa kısa açıklayacak olursak şunları söyleyebiliriz.

Klasik Avrasyacılık, Rusya'yı Avrupa ve Asya'dan farklı kendine özgü kültürel-coğrafi bir dünyası olan özel bir alan olarak görmektir. Yani fonksiyonel mülkiyet üzerine temellenen kamu-özel sistemi, kültürlerin ve dinlerin gelişeceği ve toplulukların Avrasyacı milliyetçilik etrafında birleşebileceği bir Rusya oluşturmaktadır.¹⁴

Yeni Avrasyacılık ise, Sovyet sonrası dönemde Avrasya coğrafyası için oluşan jeo-politik ve jeo-ekonomik boşluğun Batı Avrupa ve ABD'nin siyasal ve kültürel hegemonyasına dahil olacağından kaygı duyanların Rus ulusal çıkarlarının korunabilmesinin, uluslararası sistemde Rusya'nın konumunun yeniden tanımlanmasına ve siyasal ve askeri gücünün restore edilmesine bağlı olduğunu savunanların görüşüdür.¹⁵ Bu bağlamda "Avrasyacılık" ve "Avrasya" kavramlarının, siyasi bir dili, özgün bir ekonomik birliği ve dinamik bir süreci ifade ettiği varsayılarak 'Avrasyacılık' tartışmalarını dikkatinizi çekiyor mu? sorusu sorulmuş ve bu soruya verilen cevaplar üzerinden değerlendirilmenin yapılması uygun görülmüştür. Bu nedenle konunun çeşitli açılardan analiz edilmesi ve değerlendirilmesi tartışmanın dikkate alınıp alınmaması ile yakından ilişkili görülmüştür. Zira konunun dikkate alınması onun araştırılmasında önemli bir kıstas olabilmektedir. Bu yüzden araştırmayı bu bağlamda başlattığımızı söyleyebiliriz. Örneklem grubunun 'Avrasyacılık' tartışmalarını %45.4 oranında doğrudan dikkate alması ve %32.2'sinin de kısmen önemsemesi yani örneklem grubunun yaklaşık %80 civarında dikkate değer bulması çalışmanın sonuçları ve konuyu anlamlılığı açısından önemli görülmüştür.

¹⁴ Sait Sönmez, "Yeni Batıcılık ve Yeni Avrasyacılık Akımları Bağlamında Yeltsin Yönetimi'nin Doğu Batı Politikaları'nın Analizi", *Akademik Bakış*, Cilt: 3, Sayı: 6, Yaz 2010.

¹⁵ Sait Sönmez, "Yeni Batıcılık ve Yeni Avrasyacılık Akımları Bağlamında Yeltsin Yönetimi'nin Doğu Batı Politikaları'nın Analizi", *Akademik Bakış*, Cilt: 3, Sayı: 6, Yaz 2010.

Tablo-6: Örneklem Grubunun Avrasya'yı Coğrafi Bağlamda Tanımlama Düzeyi

Avrasya'nın Coğrafi Bağlamda Tanımlanma	Sayı	%
Atlantik Okyanusu'ndan Pasifik'e uzanan Avrupa ve Asya kıtalarının neredeyse tamamı	85	46,4
Ural Dağları'nın Doğu ve Batısında uzanan bölge	22	12,0
Orta Asya kavimlerinin yerleşik düzene geçtiği Türklerin, Moğolların, Slavların, Çinlilerin yaşadığı alan	37	20,2
Bilgim yok	39	21,3
Toplam	183	100,0

Avrasya kelimesinin coğrafi tanımının, Avrupa ile Asya (avr ve asya) sözcüklerinin birleşmesinden oluştuğu göz önüne alındığında Avrasya kavramının Avrupa Yarımadası ile Asya'yı kapsayan coğrafi bölgeye verilen bir isim olduğu söylenebilir. Avrasya'yı coğrafi bağlamda tanımlayabilen benzer üç tanımlama araştırmada kullanılan enstrüman olmuştur. Bu tanımlamaları Tablo-6'da görüldüğü gibi -Atlantik Okyanusu'ndan Pasifik'e uzanan Avrupa ve Asya kıtalarının neredeyse tamamı- Ural Dağları'nın Doğu ve Batısında uzanan bölge ve Orta Asya kavimlerinin yerleşik düzene geçtiği Türklerin, Moğolların, Slavların, Çinlilerin yaşadığı alan olmak üzere üç versiyonda verilmiştir.

Örneklem grubunun Avrasya'yı coğrafi bağlamda "*Atlantik Okyanusu'ndan Pasifik'e uzanan Avrupa ve Asya kıtalarının neredeyse tamamı*"nın varlık karakteri olarak görenler %46,4 olmuştur. Bu tanımlama çerçevesinde Avrasyayı '*yeni dünya*'nın kendini tanımlama imkanı bulduğu bir dönem içinde "*kadim dünya*" olarak tanımlanabilir bir alan olarak söyleyebiliriz.

Aynı şekilde muhtelif jeopolitik teorilere göre Avrasyacılık, Avrupa tarihinin beşinci bölge halkların ve kültürlerin matriksi olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda Avrasya bölgesini örneklem grubunun %20,2 oranında kabul gördüğü gibi Orta Asya kavimlerinin yerleşik düzene geçtiği Türklerin, Moğolların, Slavların, Çinlilerin yaşadığı alan olarak da tanımlayabiliriz. "*Ural Dağları'nın Doğu ve Batısında uzanan bölge*" tanımlaması da %12,0 ile üçüncü düzeyde algılanan bir Avrasya bölgesi tanımı olarak sunulabilir.

Tablo-7: Örneklem Grubuna Göre 'Avrasya'nın Ön Plana Çıktığı Bağlam

'Avrasya' Ön Plana Çıktığı Bağlam	Sayı	%
Asırlar boyu ortaya çıkan bir uygarlık sentezi bağlamında	42	23,0
Avrasya ülkelerinin oluşturduğu coğrafi bağlam	32	17,5
Avrasya ülkelerinin oluşturduğu siyasi bağlamda	27	14,8
Avrasya ülkelerinin oluşturduğu ekonomik bağlamda	20	10,9
Rus devlet sisteminin geleneksel alanı bağlamında	13	7,1
Avrupa'dan mümkün olduğunca soyutlanmak ve ona uygun bir alternatif oluşturmak bağlamında	4	2,2
Rusya'nın gelişimi için bir vizyon bağlamında	6	3,3
Yeryüzünün tüm insanları için yeni bir sosyal-siyasal organizasyon bağlamında	10	5,5
Bilgim yok	29	15,8
Toplam	183	100,0

Tablo-7’de görüldüğü gibi Avrasyacılık, %23,0 oranla en fazla “*asırlar boyu ortaya çıkan bir uygarlık sentezi bağlamında*” değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, en geniş anlamda Avrasyacılık küresel dünyada farklı bir senaryoyu teklif eden bir strateji olarak düşünülmektedir. Kavramın, tek kutuplu bir dünya yerine birkaç kutuplu bir dünya teklif ettiğini söyleyebiliriz. Yani Avrasyacılık, kendine özgü çok kutuplu küreselleşme senaryosunun bir tarafı olarak tanımlanabilir.

Avrasya’nın ön plana çıktığı ikinci bağlam ise %17,5 ile Avrasya ülkelerinin oluşturduğu coğrafi bağlamdır. Avrasya olarak tanımlanan alanın merkezinde Bağımsız Devletler Topluluğu coğrafyasının olması ve Tablo-6’da belirtilen coğrafi alanların varlığı bu seçeneği zaten zorunlu bir faktör olarak dayatmaktadır. Benzer şekilde araştırma grubunun %14,8 oranda Avrasya ülkelerinin oluşturduğu birliği siyasi bağlamda değerlendirdiğini söyleyebiliriz. Bu bağlamda Avrasyacılığı bölgenin sosyal ve kültürel değerleriyle çelişmeyen bölgesel, federatif özellikler gösteren bir birlik olarak görmek mümkündür. Avrasyacılık üçüncü derecede ise %10,9 oranda Avrasya ülkelerinin oluşturduğu sadece ekonomik bir birlik ve dayanışma olarak kabul görmektedir.

Örneklem grubuna göre Tablo-7’de ‘Avrasya’nın ön plana çıktığı bağlamlardan adı geçen “*Rus devlet sisteminin geleneksel alanı*”, “*yeryüzünün tüm insanları için yeni bir sosyal-siyasal organizasyon*”, “*Rusya’nın gelişimi için bir vizyon*” ve “*Avrupa’dan mümkün olduğunca soyutlanmak ve ona uygun bir alternatif oluşturmak*” yaklaşımları ise %10’unun altında kabul gören bağlamlar olarak kalmaktadır.

Tablo-8: Örneklem Grubunun Kazakistan’ı Bir Avrasya Ülkesi Olarak Algılama Düzeyi

Kazakistan’ı Bir Avrasya Ülkesi Olarak Görme	Sayı	%
Evet	115	62,8
Hayır	68	37,2
Toplam	183	100,0

Kazakistan’ın bir Avrasya ülkesi olarak algılanması; Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi örneği bağlamında %62.8 oranda gözükmektedir. Örneklem grubunun Kazakistan’ı söz konusu oranda Avrasya bölgesinde görmesi subjektif olarak değerlendirilebilir olsa da Kazakistan’ın Avrasya içindeki mevcut rolü yadsınamayacak düzeydedir. Zira Kazakistan Avrasyacılık konusunda bölgede Rusya’dan sonra ikinci sırada oldukça hevesli gözükken ülkeler arasında yer almaktadır.

Bilindiği gibi Kazakistan, 1992’de ekonomik kriz ve dışarıya bağımlı bir ekonomiyle bağımsızlığını kazanmıştır. Bugün Kazakistan’da devlet inşa sürecinin başarıyla sürmesinin bir sonucu olarak, ekonomik yapı değişikliği sağlanabilmiş; Sovyet döneminden kalma ekonomik ve siyasi pratiklerin çoğu ortadan kaldırılmıştır. Uluslararası arenada da kendisini kanıtlamaya başlayan Kazakistan, doğal zenginliklerini halkın yararına aktarmayı başarmıştır. Toplumsal barışın korunması, milli birliğin sağlanması ve etkin devlet temellerinin atılması, Kazakistan’ın geleceğe daha güvenle bakmasını sağlamaktadır.¹⁶

¹⁶ Anar Somuncuoğlu, “Bağımsız Kazakistan: Gök Bayrağın Altında 20 Yıl”, *21. Yüzyıl Dergisi*, Sayı: 35, Ankara, Kasım 2011.

Tablo 9: Örneklem Grubuna Göre Avrasya Bölgesinde Etkin Olan Ülke			Tablo 10: Örneklem Grubuna Göre Avrasya Ülkeleri İçin Model Olarak Görülen Ülke		
Avrasya Bölgesinde Etkin Olan Ülke	Sayı	%	Avrasya Ülkeleri İçin Model Olarak Görülebilen Ülke	Sayı	%
Kazakistan	40	21,9	Kazakistan	38	20,8
Türkiye	36	19,7	Türkiye	44	24,0
Özbekistan	7	3,8	Rusya	88	48,1
Rusya	100	54,6	Özbekistan	13	7,1
Toplam	183	100,0	Toplam	183	100,0

Tablo-9 Avrasya bölgesinde etkin olması beklenen ülkenin kim olduğunu, Tablo-10 ise Avrasya ülkeleri için model olarak görülebilen ülkenin hangisi olması gerektiği üzerinde odaklıdır. Tablo-9’da örneklem grubuna göre Avrasya bölgesinde etkin olan ülkeler, Rusya (%54,6), Kazakistan (%21,9), Türkiye (%19,7) ve Özbekistan (%3,8) olarak sıralanmıştır. Söz konusu sıralamanın Avrasyacılık tartışmalarında rasyonel bir temele oturtulduğu ve sürecin takip edildiğini göstermesi açısından önemli olsa da konunun karmaşık bir arka plana sahip olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Örneğin, “*Avrasya Birliğinin*” başkentinin Kazakistan-Astana’da olması, birliğin ülkeler üstü bir mekanizma oluşturması ve üye ülkelerin başbakan yardımcılarında oluşacak konsey ile yine üye ülkelerin temsilcilerinden oluşacak yönetim kurulunun esas yürütme organları olarak görev yapması ve Avrasya Ekonomik Komisyonu’nun merkezinin ise Moskova’da olması planı Avrasyacılık algısını rasyonalize eden bir durum olarak değerlendirilebilir.

Üye ülkeler arasındaki uyuşmazlıklara bakacak mahkemenin ise Minsk’te olması Avrasya bölgesindeki etkin olmayı belirleyen bir husus olarak görülebilir. Hatta her üye ülkenin kararları veto etme yetkisinin olması ve kararların oybirliği ile alınabileceğine yönelik uygulama, birliğin tek bir ülke ya da birkaç ülke tarafından yönetilmesini engelleyecek bir uygulama olarak görülmesine rağmen Rusya’nın gücü ve üye ülkeler üzerindeki siyasal/ekonomik etkinliği Avrasya Birliği’ni Rusya’nın etki alanına dahil edeceği anlamına gelmektedir.

Avrasya Birliği’nin temel amacının eski Sovyet coğrafyasında yer alan ülkelerin önce ekonomik sonra da siyasal anlamda Rusya’ya eklenmesine yönelik kaygı verici bir girişim olarak düşünülebilir. Zira Rusya’nın 2014 yılı içinde Ukrayna’ya ve Kırım’a yönelik tutumu söz konusu kaygıları doğrulayacak niteliktedir. Avrasya Birliği’nin kurulmasında önemli pay sahibi olan Kazakistan bu girişimin yalnızca ekonomik işbirliği olduğunu söylese de Rusya’nın, eski Sovyet coğrafyasında bölgesel hegemonya oluşturabilme hedefine yönelik bir post-sovyet alanının entegrasyonu olarak değerlendirilebilir.¹⁷

Tablo-10 ise Avrasya ülkeleri için model olarak görülen ülkenin kim olduğu üzerine odaklıdır. Örneklem grubuna göre Avrasya bölgesinde model olarak sunulan ülkeler, Rusya (%48,1), Türkiye (%24,0), Kazakistan (%20,8) ve Özbekistan (%7,1) olarak sıralanmıştır. Söz konusu sıralamanın Avrasyacılık

¹⁷ <http://www.adimlardergisi.com/bolgesel-bir-hegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi/>, erişim tarihi: 25 Ağustos 2014.

tartışmalarında Avrasya bölgesinde etkin olması beklenen ülkenin kim olduğu meselesi gibi rasyonel bir temele oturtulduğu ve sürecin takip edildiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu değerlendirme içinde Türkiye'nin ikinci sırada yer alması Türk dış politikasının bölge ülkelerinde kabul gören bir sürece girdiğini göstermektedir. Özbekistan ve özellikle Türkmenistan'ın kazandıkları milli devleti kaybetme korkusu refleksi ile Avrasya entegrasyonundan kaçındıkları ve Avrasya tartışmalarında yer almadıkları görülmektedir.

Tablo-11: Örneklem Grubuna Göre Avrasya Ülkelerinin En Önemli Sorunu

Avrasya Ülkelerinin En Önemli Sorunu	Sayı	%
Ekonomik geri kalmışlık	85	46,4
Siyasi olaylar / konular	58	31,7
Radikal İslamcılık	6	3,3
Batının Tehdidi	19	10,4
Sorunu yoktur	15	8,2
Toplam	183	100,0

Avrasya ülkelerinin içinde bulunduğu temel sorunlar Tablo-11'de görüldüğü gibi öngörülmüş ve sıralanmıştır. Söz konusu sorunları önem dereceleri bağlamında değerlendirdiğimizde Avrasya Birliği'nin temel çıkarımlarını yansıttığını söyleyebiliriz. Bu durumun tipik göstergesi, örneklem grubunun birlik ülkelerinde temel problemin (%46.4) ekonomik geri kalmışlık olduğuna yönelik vurgularıdır. Bu bağlamda Moskova'nın Avrasya Birliği projesini, Belarus, Moldova, Ukrayna, Güney Kafkasya ve Orta Asya ülkelerini de içine alan coğrafyada ABD, AB, Çin ve Türkiye'nin ekonomik açıdan etkisine engel olma girişimi olarak değerlendirebiliriz.¹⁸

Avrasya ülkelerinin ikinci derecede kabul gören sorunu %31,7 oranda siyasi olaylar/konular olmaktadır. Buna eklemleyebileceğimiz batının tehdidi sorunu da Avrasya ülkelerinin üçüncü derece %10.4 oranda kabul gören siyasi konular meselesine dahil edilebilir. Bu durumun tipik örneği, Rusya'nın eski coğrafyasının etki alanından çıkmamak maksadıyla bu bölgelerle temelde ekonomik olmak üzere siyasi, hukuki vb. açıdan bütünleşmeyi mümkün kılacak Avrasya Birliği gibi projelere yönelmesidir. Rusya Federasyonu'nun, Güney Kafkasya devletleri ve Ukrayna'nın NATO ile ilişkilerinden, AB'nin ortaklığından ve Çin'in Orta Asya'da artan ekonomik ağırlığından kaygı duymasını aynı zamanda siyasi meseleler kapsamına alabiliriz.¹⁹

Aynı şekilde Rusya'nın, 2010 yılında Kazakistan ve Belarus'la Gümrük Birliği Antlaşması'nı imzalamasını, 2012'de üç ülke arasında ortak ekonomik alan tesis edilmesini salt olarak ekonomik faktörlere bağlamamız yeterli değildir. Örneğin eski Sovyet coğrafyasında yer alan ülkelerden Kırgızistan'ın

¹⁸ Ekrem Erdem-Halit Mammadov, "Post Sovyet Ülkeleri Arasında Bölgeselleşme Eğilimleri", *International Conference On Eurasian Economies*, 2013, Erciyes University, s. 842-850.

¹⁹ Ekrem Erdem-Halit Mammadov, "Post Sovyet Ülkeleri Arasında Bölgeselleşme Eğilimleri", *International Conference On Eurasian Economies*, 2013, Erciyes University, s. 842-850.

2011'den itibaren Gümrük Birliği sürecinde gözlemci olarak yer almaya başlamış olması ve Türkmenistan, Özbekistan, Gürcistan ve Moldova'nın birliğe katılmayacağını beyan etmesi siyasi konularla ilişkilidir. Benzer olarak, Azerbaycan'ın batılı ülkelerle entegrasyonu öncelmesi ve Ukrayna'nın Rusya'nın Avrasya Birliği projesi karşısında çekimser kalması aynı çerçevede Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri hareketliliği siyasi konular bağlamında açık seçik bir örnekleri oluşturmaktadır.

Tablo 12: Örneklem Grubunun Avrasyacı Yaklaşımın İlgili Ülkelerin Siyasi, Ekonomik ve Etnik-Dini Sorunlarını Çözebileceğini Kabul Etme Düzeyi

Avrasyacı Yaklaşımın İlgili Ülkelerin Siyasi, Ekonomik ve Etnik-Dini Sorunlarını Çözebileceğini Kabul Etme Düzeyi	Sayı	%
Evet	97	53,0
Hayır	86	47,0
Toplam	183	100,0

Avrasya ülkelerinin içinde bulunduğu temel sorunlar Tablo-11'de görüldüğü gibi öngörülmüş ve sıralanmıştır. Buna karşılık Tablo-12 ise Avrasyacı yaklaşımın üye ülkelerin siyasi, ekonomik ve etnik-dini sorunlarını çözebileceğini kabul etme düzeyi üzerine odaklanmıştır. Söz konusu sorunları birliğin çözümlenebileceğine olan olumlu beklenti %53,0 olarak gözükmektedir. Bu bağlamda sorunları çözüm üzerine yüksek düzeyde beklentinin sosyolojik karakterini, Rusya'nın bir imparatorluk olarak tarih sahnesine çıktığı XV. yüzyıl sonlarından itibaren Kazakistan topraklarını da kapsayan doğu, batı ve güney ekseninde genişleyerek dünya kara hâkimiyetinin önemli kısmını ellerinde tutmuş olmasına ve egemenliğinin izlenimlerinin hala güçlü olduğuna bağlayabiliriz.²⁰

Bir toplumun stratejik zihniyeti, sorunların çözümü üzerine kurguları ve geleceğe yönelik beklentileri; sosyal, psikolojik ve tarihi birikimle örülü bir karakter sergilemektedir. Söz konusu birikim, oluştuğu sosyal hayat alanı üzerinde ortak bir bilinç ve o toplumun dünya üzerindeki bakış tarzını belirlemektedir. Bu bağlamda örneklem grubunun oluşturduğu zihniyet ile strateji arasındaki ilişki, mekân algılaması ve tarih bilincine dayalı zaman algılamasının kesiştiğini söyleyebiliriz. Daha açıkçası örneklem grubunun kendi coğrafi konumunu eksen edinen mekân algılaması ile kendi tarihi tecrübelerini eksen edinen zaman algılamalarını, yönelişlerini ve dış politika yapımını etkileyen zihniyet alt yapısını oluşturmaktadırlar. Örneklem grubunca Avrasya Birliği'nin etkin üyesi olarak kabul gören Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası dönemde yönlendirdiği Yeni Avrasyacılık gibi akımlarda kendini tekrar siyasi bir kimlik olarak kabul görmesi ve sorunların çözümünde Rusya'yı merkeze yerleştirmektedir.²¹

²⁰ İlyas Kamalov, *Türk Cumhuriyetleri'nin Bağımsızlıklarının 20. Yılında Rusya'nın Orta Asya Politikaları*, Ahmet Yesevi Üniversitesi İnceleme Araştırma Dizisi, Tasarım-Baskı SFN, Yayın No: 02, s. 14.

²¹ Nadim Macit, "Soğuk Savaş Sonrası Rusya'da Ulusal İdeolojinin Oluşumu, Din ve Diplomasi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Kış 2010, s. 97-122.

Tablo-13: Örneklem Grubuna Göre Avrasyacılık Düşüncesinin Kazakistan'a Öncelikli Katkısı

Avrasyacılık Düşüncesinin Kazakistan'a Öncelikli Katkısı	Sayı	%
Kazakistan'ın kalkınması için Ekonomik destek sağlama	90	49,2
Dış siyasi gelişmelerde Kazakistan'ın lehine sonuçlar oluşturma	21	11,5
Kazakistan'ın eğitim ve teknolojik alanda ilgili ülkelerle işbirliğini geliştirmek	49	26,8
Vizelerin kaldırılarak ilgili ülkelerle bütünleşmenin kolaylaştırılması	23	12,6
Toplam	183	100,0

Avrasyacılık düşüncesinin Kazakistan'a katkısı konusunda yapılan değerlendirmeler hem Avrasya Birliği'ne olan güven hem de sorunları görebilme hatta çözüm konusunda beklenti düzeyi açısından değerlendirilebilir. Örneğin, Orta Asya ülkeleri içinde ekonomi ve dış politika açısından Rusya'ya ortaklık düzeyinde daha fazla bağımlı bir ülke olarak söylenebilir. Bu bağlamda söz konusu ekonomik bağımlılığın bir göstergesi olarak örneklem grubunun Avrasyacılık düşüncesinin Kazakistan'a öncelikli katkısı olarak ülkenin kalkınması için ekonomik destek sağlama (%49.2) yorumlaması anlamlı bir sonuç olarak görülebilir.

Aynı şekilde dış siyasi gelişmelerde Kazakistan'ın lehine sonuçlar oluşturma, Kazakistan'ın eğitim ve teknolojik alanda ilgili ülkelerle işbirliğini geliştirmek ve vizelerin kaldırılarak ilgili ülkelerle bütünleşmenin kolaylaştırılması talepleri de Avrasya Birliği'ne dahil olmanın sonuçları olarak öngörülmektedir. Bu durumun tipik göstergesi, Kazakistan'ın Rusya ile 6740 km'lik uzun ve etnik açısından son derece geçişken ve kontrolsüz bir sınıra sahip olmasıdır. Aynı şekilde Kazakistan'ın bir yandan ekonomik ilişkilerde ve dış politikada Rusya'ya bağımlı ilişkileri korumak, diğer yandan ülkenin kendi çıkarları doğrultusunda dış politikasını yürütmek için Avrasya Birliği'ni bir enstrüman olarak araçsallaştırmaktadır. Yani "Avrasyacılık" söylemi, Kazakistan'ın, Rusya karşısındaki kaygılarını, giderme ya da dengeleme talebinin bir sonucu olarak görülebilir. Avrasyacılık düşüncesinin diğer bir ifadeyle Avrasya Birliği'nin Kazakistan en önemli katkısından biri de, dış politikada Rusya'yı dengelemek yönünde güçlü bir eğilim oluşturmaktadır. Aynı şekilde Rusya'nın da Orta Asya politikasında Kazakistan'ın desteğinden yararlanma isteği birbiriyle örtüşmektedir.²²

Tablo-14: Örneklem Grubuna Göre Batı-Batı Medeniyeti Tanımı

Batı-Batı Medeniyeti Tanımı	Sayı	%
Amerika Birleşik Devletleri -ABD-	24	13,1
Avrupa Kıtası	19	10,4
Batı Avrupa Uygarlık Bölgesi -Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya ve Avusturya	70	38,3
Batı Avrupa Uygarlık Bölgesi İle Rusya Avrasyası Arasındaki Uzlaşmaz Zıtlık	17	9,3
Bireysellik, Materyalist ve Sömürgeci Zorbalık	14	7,7
Fikrim yok	39	21,3
Toplam	183	100,0

²² Haluk Akan, *Avrasya Ekonomik Birliği ve Kazakistan, Rusya ve Kazakistan: Asimetri İçinde Simbiyotik İlişkiler*, <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/avrasya-ekonomik-birliigi-ve-kazakistan/3766>, erişim tarihi: 11.06.2014.

Dünyanın her kıtasında ve bölgesinde tartışıldığı gibi Batı ve Batı medeniyeti meselesi Rusya-SSCB tarihinde her dönem tartışılmıştır. Bu bağlamda klasik batıcılık anlayışını Rusya'da marjinal olarak kalan I. Petro'nun Rusya'yı büyük güç haline getirme amacıyla benimsediği bir dış politik söylemi olarak görmek mümkündür. Ona göre Rusya "Avrupalılaşması" gereken yani batı medeniyetini benimseyen bir toplum olarak düşünülmüştür. Örneğin Atlantikçi veya reformcu olarak da adlandırılan yeni batıcılık, doksanlı yılların başında Rusya'nın yaşadığı geçiş sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde Moskova yönetimi, işbirliğine dayalı bir perspektiften uluslararası sistem ile pazar ekonomisine dayanan ekonomik entegrasyona ve demokrasi üzerinden siyasal yakınlaşmaya odaklanmıştır.

Genel olarak batı kavramıyla Kuzey Avrupa ülkeleri, ABD ve Kanada kastedilmektedir. Batı kavramının içeriği 16. yüzyıldan sonra zihniyet, siyasal ve iktisadi gibi alanlarda görülen toplumsal değişim ve dönüşümle ortaya çıkmıştır. Her ne kadar batı denildiğinde bir coğrafya akla gelse de daha çok söz konusu coğrafyaya ait kültür, medeniyet, zihniyet ve yaşam biçimine atıfta bulunmaktadır. Batı-Batı medeniyeti, "gelişmiş bir toplum", "demokrasi", "modernleşme", "teknoloji" gibi temalarla tanımlanabilen ve gözlemlenebilen bir durum ifade etmektedir. Batı ile ilgili en yoğun tartışmalar, onun bir medeniyet olarak "ciddiye alınmaya" ve anlaşılmaya çalışılması ile şekillenmiştir.

Çalışmada, Batı-Batı medeniyeti tanımı, hem coğrafi hem de kültürel bağlamda Tablo-14'de görüldüğü gibi sıralanmıştır. Bunlar, "Amerika Birleşik Devletleri -ABD-", "Avrupa kıtası", "Batı Avrupa uygarlık bölgesi Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya ve Avusturya", "Batı Avrupa uygarlık bölgesi ile Rusya Avrasyası arasındaki uzlaşmaz zıtlık" ve "Bireysellik, materyalist ve sömürgeci zorbalık" olmak üzere beşli seçenikle değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bunları sırasıyla açıklarsak şunları söyleyebiliriz.

- Batı denildiğinde ABD'nin tanımlaması ankete katılanların %13,1'inin benimsediği anlamda makul kabul edilebilir. Bu bağlamda ABD'nin Rusya ile ilişkileri ve doğu ülkelerine bakış açısı onun bir batı olarak bilinmesini kolaylaştırmaktadır.

- "Avrupa kıtası", bağlamında yapılan Batı-Batı medeniyeti tanımı, %10,4 oranında kabul görmektedir. Bu değerlendirme göstermektedir ki tanımlama sadece bu oranda salt bir coğrafi paydaşlık olarak kabul görmektedir.

- Batı-batı medeniyetini Batı Avrupa uygarlık bölgesi Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya ve Avusturya olarak nitelendirenler ise en yüksek oranda (%38,3) görülmektedir. Söz konusu batı algısında ortaya çıkan sosyolojik alt yapı Rusya'nın Batı ile ilişkilerinde görülen gerilimi yansıtmaktadır. Batı denildiğinde hem Avrasya ülkelerinde hem de Ortadoğu ve Türkiye'de söz konusu ülkelerin zikredildiğini ve hatırlandığını söyleyebiliriz.

- Örneklem grubunca Batı-Batı medeniyetini, "Batı Avrupa uygarlık bölgesi ile Rusya Avrasyası arasındaki uzlaşmaz zıtlık" (%9.3) tanımı, batı ve doğu arasında yapılan bir mukayese olarak görülebilir. Bu bağlamda batı medeniyeti doğu medeniyetinden farklı bir değerlendirmeye tabi tutulmasını söyleyebiliriz. Aynı şekilde "Bireysellik, materyalist ve sömürgeci zorbalık" (%7.7) ta-

nımı da örneklem grubu tarafından batı medeniyetini ayırıcı bir özellik olarak değerlendirmede yadsınmış olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Tablo-15: Örneklem Grubuna Göre Rusya Tanımlaması

Örneklem Grubuna Göre Rusya Tanımlaması	Sayı	%
Batı medeniyetinden tamamen farklı özgün bir uygarlık	39	21,3
Bireyci, çatışmacı değil dayanışmacı ve toplumcu bir ülke	28	15,3
Bir devletin değil fakat bir medeniyetin adı	8	4,4
Batı'dan soyutlanmış ve ulusal kimliğinin oluşumunda 'biz'i tesis eden bir doğu medeniyeti	21	11,5
Emperyalist bir ülke	59	32,2
Hiçbiri	28	15,3
Toplam	183	100,0

Örneklem grubunun Rusya tanımlaması Batı-Batı medeniyeti tanımlaması ile mukayese edildiğinde karmaşık ve çok yönlü gözükmetedir. Bunun tipik göstergesi, Rusya'ya yönelik değerlendirmelerin sırasıyla; “*Emperyalist bir ülke*”, “*Batı medeniyetinden tamamen farklı özgün bir uygarlık*”, “*Emperyalist bir ülke*”, “*Bireyci, çatışmacı değil dayanışmacı ve toplumcu bir ülke*” olarak ifade edilmiş olmasıdır.

Örneklem grubunun Rusya tanımlamasında Rusya'yı “*Batı medeniyetinden tamamen farklı özgün bir uygarlık*” olarak nitelendirenlerin %21,3 oranı göz önüne alındığında yaklaşık %80 oranda Rusya'nın batı-batı medeniyetine angaje olan bir yapı sergilediği kabul edilmiş olmaktadır. Bu bağlamda Rusya ile ilgili yapılan diğer tanımlamalar batı-batı medeniyetine yönelik tanımlamalarla örtüşmektedir. Bu bağlamda Rusya'nın Batı-Batı medeniyetine yaslanan duruşunu şöyle özetleyebiliriz.

Rusya'da Batılılaşma I. Petro ile başlamıştır. Rusya'da, batılılaşma sürecinde, devletten bağımsız durumda olan küçük toprak soyluların entelektüel bir alan oluşturabilmeleri, basın ve yayın hayatını hızlandırmış, bu grubun üniversitelere girişi bilim dünyasını canlandırmıştır. Daha sonra halktan kişilerin de içinde yer aldığı, Avrupalı entelektüellerden farklı konumdaki *Rus İntelijansiyası* çeşitli düşünce akımları yaratmıştır.²³

Örneklem grubunun en yüksek oranda (%32.2) Rusya'yı “*emperyalist ülke*” olarak tanımlamasına temel olabilecek tipik örnek 1689'da tahta geçtikten sonra I. Petro'nun Rusya'yı “*sıcak*” denizlere çıkarmak amacıyla kurduğu tersanelerde Venedik, Danimarka, İsveç ve Hollanda'dan ustalar getirtirmiş olmasıdır. Aynı şekilde I. Petro'nun 1697 yılında Rus devletinin elçilik heyeti içinde bir subay kimliği ile Avrupa seyahatine çıkması, bir yıl kadar bu seyahatte Avrupa devletlerinin yaşayış biçimi ve kurumları hakkındaki gözlem yapması ve bir işçi gibi tersanede çalışarak gemi yapımı işini bizzat öğrenmesi onun deniz/su ve batı hayranlığı üzerine odaklandığını

²³ Nihayet Arslan, “Osmanlı ve Rus Toplumlarında Medeniyet Değişmesi: Bihruz'lar ve Oblov'lar”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, Sayı: 18, s. 49.

göstermektedir. I. Petro, Avrupa'nın teknik gelişmesini, kıyafetini ve kültürünü ülkesinde yerleştirmiştir. Birçok teknik eser Batı dillerinden Rusça'ya çevrilmiştir. Rus asilzadelerinin Avrupa tarzı giyinmeleri ve yaşam biçimlerini değiştirmelerini teşvik eden I. Petro, Rus erkek ve kadınlarının bir arada bulunduğu toplantılar, eğlenceler düzenlenmesine ön ayak olmuş Avrupa tarzı bir sosyal hayat oluşturmuştur.²⁴ Batı-Batı medeniyeti ve Rusya tanımlamasında ortak payda olan Hıristiyan medeniyeti gerçeği, örneklem grubu tarafından algılanmakta ve "biz" ve "öteki" üzerinden bir değerlendirmeye gidilebileceğini göstermektedir.

Tablo-16: Örneklem Grubuna Göre Rusya ve Batı-Batı Medeniyeti Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Rusya ve Batı-Batı Medeniyeti Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	Sayı	%
Dostça	62	33,9
Düşmanca	43	23,5
Sıradan	32	17,5
Fikrim yok	46	25,1
Toplam	183	100,0

Rusya ve Batı-Batı medeniyeti arasındaki ilişkinin niteliğinin değerlendirilmesine örneklem grubunun bakış açısına geçmeden önce teorik durumu açıklamak gerekir. Bilindiği gibi Ruslar özellikle son iki yüzyıldır, Avrupa için bazen umut bazen bir tehdit olma özelliğini sürdürmektedir. Aynı ilişki Rus düşüncesinde Batının ifade ettiği karşıt anlamlar için de geçerli olmaktadır. Örneğin Rus "ruhu", bir yandan Rusları Avrupa'dan ayıran ve kendine özgü kılan özellikleri, bir yandan da Rusların öncülüğünde Avrupa'nın birliğini sağlamak şeklinde ortaya çıkan özgün karakteristik özellikler içermektedir. Rus Batıcılığının babası Belinski ile azılı "Batı düşmanı" Dostoyevski'yi aynı "Rus ruhu" motifi etrafında birleştirmek Rus düşüncesi açısından bir problem yaratmadığı gibi, her ikisinin Rusya'nın Avrupa'yı birleştirerek evrensel misyonunu yerine getireceğine inanmasında da bir gariplik görülmemelidir.²⁵ Bu bağlamda örneklem grubunun ifade ettiği gibi Batı ve Rusya arasındaki ilişkinin düşmanca olmadığını ifade edenlerin (%75,9) olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo-17: Örneklem Grubunun Batı'nın Rusya'yı Yıkmak İstemesi Görüşüne İnanma Düzeyi

Batı'nın Rusya'yı Yıkmak İstemesi Görüşünün Bulunduğuna İnanma Düzeyi	Sayı	%
Evet	99	54,1
Hayır	84	45,9
Toplam	183	100,0

Hem birinci ve ikinci dünya savaşları hem sonraki periyotta gerçekleşen soğuk savaş dönemleri göz önüne alındığında Batının hedef ülkesinin Rusya olduğunu söyleyebiliriz. Bunun tipik göstergesi, "Rusya'nın biteceği yerin ABD'nin başladığı yer" olarak tanımlanmasıdır. Rusya'nın Ukrayna'dan çok,

²⁴ Arslan, "a.g.m.", s. 45-50.

²⁵ Güneş Ayas, *Batı Uygarlığının Krizi ve Rus Ruhu: The Crisis of the Western Civilization and the Russian Spirit*, SOSYOLOGCA, Doğu Kitabevi, Publishing House, Sayı: 1, 2011, s. 30-40.

ABD ile komşu olduğu ve politikalarını bu çerçevede şekillendirdiğini ya da şekillendirmek zorunda kalacağını söyleyebiliriz. ABD'nin Rusya politikalarına tepkisi yaptırımlar ve NATO'nun varlığı olarak düşünülebilir. Avrasya bağlamında ise Rusya “uluslar üstü” yapıda, Batıya alternatif oluşturabilen etkin ve güçlü bir devleti temsil etmektedir. Zira örneklem grubunun %54,1'i batının Rusya'yı yıkmak istediği fikrine itibar etmektedir.

Rusya ile ABD ve AB ülkeleri arasındaki çatışmaya, Gürcistan üzerinde doğalgaz ve petrol boru hatlarının bulunması sebebiyle bu bölgede ABD ve Rusya'nın Gürcistan'ın Güney Osetya ve Abhazya bölgelerinde askeri bir üs kurmasını örnek gösterebiliriz. ABD ve Rusya arasında yaşanan bu çekişme ekonomik bir savaşa indirgense de ABD, Kafkas ülkeleri üzerindeki Rusya'nın etkisini azaltmayı ve bu ülkeleri batı kapitalist sistemiyle ekonomik-politik ve askeri olarak bütünleştirmeyi hedefleyerek Rusya ile çatışma zemini oluşturmaktadır. Bu durumun tipik göstergesi, Rusya ile ABD arasında Hazar bölgesi petrol ve doğalgazının batıya taşıyacak olan boru hatları güzergahları konusundaki çatışmanın yaşanmasıdır.²⁶

ABD, bazı Avrupa ülkelerini ve Türkiye'yi de yanına alarak, Rusya ve İran'ın devre dışı bırakılmasına, boru hattının Gürcistan ve Türkiye üzerinden oluşturulmasına, böylelikle Rusya'nın etkinliğini azaltılmasına yönelik bir strateji izlemektedir. Rusya Federasyonu ise enerji kaynaklarına sahip eski Sovyetler Birliği ülkelerini kontrol altında tutmak ve enerji boru hatları üzerinde tekel olmaya yönelik bir politika izlemektedir. Bu doğrultuda bazı Avrupa ülkelerini de kendi yanına çekerek ABD'ni yalnızlaştırmaya çalışmaktadır.

Tablo 18: Örneklem Grubunun Rusya'nın Avrasya Bölgesindeki Faaliyetlerini Akılcı ve Gerçekçi Bulma Düzeyi

Rusya'nın Avrasya Bölgesindeki Faaliyetlerini Akılcı ve Gerçekçi Bulma	Sayı	%
Evet	98	53,6
Hayır	85	46,4
Toplam	183	100,0

Sovyetler Birliği döneminde olduğu gibi Rusya Federasyonu için de Kafkaslar ve Orta Asya önemli bir jeopolitik bölgedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya Federasyonu'nun Orta Asya bölgesinde en çok önem verdiği ülke Kazakistan olmuştur. 1991 yılında tüm Kafkasya ve Orta Asya'yı saran bağımsızlık mücadeleleri Kazakistan'da da etkili olmuş ve Kazakistan Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiştir. Yüzölçümü geniş olan Kazakistan hem yeraltı kaynakları bakımından Rusya'nın hem de batının ilgisini çeken bir ülke olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Bunu tipik göstergesi Kazakistan'ın Rusya ile 1992 yılında Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardımlaşma Anlaşması yapmasıdır. Kazakistan bu tarihten sonra dış politika ilişkilerinde her ülkeye eşit mesafede yaklaşımı benimseyen dış politikayı uygulamayı amaçlamıştır. Bu bağlamda örneklem grubunun hem özelde Kazakistan'da

²⁶ Müslime Narin, “Avrasya Bölgesindeki Türk Cumhuriyetlerinin Enerji Kaynakları ve İletim Hatlarının Türkiye'ye Katkıları”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: VI, Sayı: 1, İzmir 2006, s. 151-167.

hem de diğer Avrasya bölgesinde gerçekleştirdiği faaliyetleri akılcı ve gerçekçi bulmasını çoğulcu bir görüş olarak değerlendirmek mümkündür. Zira Rusya'nın Avrasya bölgesindeki faaliyetlerini akılcı ve gerçekçi bulanlarla bulmayanlar arasındaki fark gerçekçi bulanlar lehine sadece yaklaşık %7 oranındadır. Bu oranlardan ulaşılabilecek çıkarım, Kazakistan'ın öncü olduğu Avrasya bölgesinde Rusya'nın etkinliğinin yadsınamayacak derecede etkili olduğudur. Şüphesiz Rusya Federasyonu bölgede etkinliğini arttırmak ve devam ettirmek amacıyla Kazakistan'a askeri ve enerji alanında işbirliği içindedir. Aynı şekilde Avrasya bölgesinin diğer unsurları olan Beyaz Rusya, Tacikistan, Kırgızistan ile birlikte genişletilen '*Avrasya Ekonomik Topluluğu*' sürecin önemli aşamaları olarak görülebilir.²⁷

Örneklem grubunun Rusya'nın Avrasya bölgesinde gerçekleştirdiği faaliyetleri akılcı ve gerçekçi bulma düzeyine ayrıca bölge dışı aktörlerin etkinliği açısından da değerlendirmek gerekir. Zira SSCB'nin yıkılmasından sonra Rusya'nın bölgede hâkimiyetinin eskisi kadar olmaması, ABD, Çin ve Batı Avrupa'nın Orta Asya'ya daha çok ilgi göstermesi ve bunun sonucunda da Orta Asya'da bir güç mücadelesi ortamı oluşması her zamankinden daha farklı karakter içermektedir. Bu bağlamda da örneklem grubunun Rusya'nın Avrasya bölgesinde gerçekleştirdiği faaliyetleri akılcı ve gerçekçi bulmaları anlaşılır niteliktedir.

Tablo-19: Örneklem Grubunun Rusya'nın İslam Olgusuyla İlişisini Değerlendirme Düzeyi

Rusya'nın İslam Olgusuyla İlişisini Değerlendirme	Sayı	%
Dostça	72	39,3
Düşmanca	21	11,5
Sıradan	47	25,7
Fikrim yok	43	23,5
Toplam	183	100,0

Rusya'nın İslam olgusu ile ilişkisini değerlendirme açısından 1917 Ekim Devrimi'nin hemen ardından 3 Aralık 1917'de imzalanan "*Rusya ve Doğu'daki Müslüman Emekçilerine Çağrı*" bildirisini, Rusya içinde yaşayan Müslümanların ulusal ve dinsel kimliklerini tanıdıklarına dair bir kanıt niteliği taşımaktadır. Bu bildiri ile inançlar ve yerel her türlü kurum ve kuruluşlar özgür olarak değerlendirilip, bütün bu olguların güvence altına alınacağı bildirilmiştir. Fakat daha sonraki süreçte Sovyet yönetimi milletler politikasında Çarlık döneminden kalma "*böl ve yönet*" metodunu kullanmaya başlamışlardır.²⁸ Aslında Braker Hans'ın da belirttiği gibi Sovyet politikasındaki en önemli süreç, millî azınlıklar ve din gibi iki güçlü olgunun Sovyet coğrafyasında birbirinden izole

²⁷ Müslime Narin, "Avrasya Bölgesindeki Türk Cumhuriyetlerinin Enerji Kaynakları ve İletim Hatlarının Türkiye'ye Katkıları", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: VI, Sayı: 1, İzmir 2006, s. 151-167.

²⁸ Alexandre Benningsen - Chantal Quelquejay, *Sultan Galiyev ve Sovyet Müslümanları*, Çeviren: Nezh Uzel, Elips Kitap Yayınları, İstanbul 2005, s. 218.

edilerek tanımlanamayacağı ve de ayrı kıstaslar içinde değerlendirilemeyeceği gerçeği olmuştur. Böyle bir oluşum sürecinde Sovyet Rusya'sını daha iyi anlamak için Lenin ve politikalarının çok daha iyi anlaşılması ve tanımlanması gerekmektedir. Bu bağlamda Rusya'nın bireysel inanç ve ritüelleri tanımlama politikalarını iki aşamada uygulama alanına dahil ettiğini söyleyebiliriz. Bu politika dâhilinde uygulanan ilk aşama, katı bir biçimde dinsizliği hedef alırken, ikinci aşama ise Müslüman azınlıkların benliklerini ifade eden "ulusal iradenin" ve "ulusal bilincin" yok edilmesi olarak belirlenmiştir.²⁹ Aslında İslam'ı Müslümanların hayatından tamamen çıkarmak, Sovyet Cemiyeti'nden kovmak ve Müslümanlardan dinsiz insanlar yaratmak Sovyet Rusya'nın resmî devlet politikası olmuştur.³⁰ Ancak Sovyet Rusya'nın İslam üzerine uyguladıkları söz konusu politikalar beklenen başarıya ulaşamamıştır. Adeb Khalid'in belirttiğine göre; İslam, Sovyet döneminde inanç ve ritüelleri bağlamında hem formel hem de enformel alanda varlığını muhafaza etmiştir.³¹

Sovyetler Birliği'nin İslam'ı yok etme politikalarından bir diğerini ise 1928 yılında başlayan süreç oluşturmuştur. Bu süreç dâhilinde on binlerce cami yıkılmış ve birçok din adamı öldürülmüştür.³² Benningsen, Sovyet Rusya'nın İslam dinini yok etmek için bütün camileri ortadan kaldırarak bir yöntem izlediğinden bahsetmektedir. Bu yok etme faaliyetlerini Türkmenistan ve Kuzey Kafkasya'daki Çeçen-İngush Cumhuriyeti olmak üzere iki temel bölgede gerçekleştirmiştir. Çeçen-İngush Cumhuriyeti'nde Çeçen halkın isyan edip 1943 yılında Sibirya'ya sürgün edilmesinden sonra burada tek bir cami kalmamıştır.³³

6. Sonuç ve Değerlendirme

Avrasyacılık, batıcılık düşüncesine alternatif Rusya Federasyonu'nu eski SSCB topraklarına geri dönebilme kurgusu üzerine geliştirilmiş bir düşünce akımı olarak kabul edilebilir niteliktedir. Bu bağlamda Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi'nin Avrasyacılık tartışmalarında bilgi ve düşünce düzeyi, 'Avrasyacılık' tartışmalarını dikkatinizi çekiyor mu? sorusu ile başlatılmıştır.

Örneklem grubunun 'Avrasyacılık' tartışmalarını yaklaşık %80 civarında dikkate değer bulması çalışmanın sonuçları ve konunu anlamlılığı açısından önemli görülmüştür. Bu bağlamda elde edilen verileri şöyle sıralayabiliriz.

a. Örneklem grubunun Avrasya'yı coğrafi bağlamda Atlantik Okyanusu'ndan Pasifik'e uzanan Avrupa ve Asya kıtalarının neredeyse tamamının varlık

²⁹ A. Ahat Andican, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye ve Orta Asya*, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2009, s. 452.

³⁰ Baymirza Hayit, *Sovyetlerde Türklüğün ve İslam'ın Bazı Meseleleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 73.

³¹ Fatma Tombak, *History Studies, 20. Yüzyıl Sovyet Rusyası'nda Din, İslamiyet ve Nüfus Üzerine Bir Değerlendirme*, Volume: 3/2, 2011, s. 1-5.

³² Fatma Tombak, *History Studies, 20. Yüzyıl Sovyet Rusyası'nda Din, İslamiyet ve Nüfus Üzerine Bir Değerlendirme*, Volume: 3/2, 2011, s. 1-15.

³³ Alexandre Benningsen, *Islam in Soviet Union General Presentation*, Middle East Technical University Asian African Research Group No: 27, 1985, s. 9.

karakteri olarak görenler %46,4 olmuştur. Aynı şekilde Avrasyacılık, %23,0 oranla “*asırlar boyu ortaya çıkan bir uygarlık sentezi bağlamında*” değerlendirilmiştir. Bu çerçevede yaklaşık %70 civarında Avrasya coğrafi ve kültürel olarak belirli bir yere konularak anlamlı hale getirilmiştir.

b. Kazakistan’ın bir Avrasya ülkesi olarak algılanması; Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi örneği bağlamında %62.8 oranda gözükmektedir. Örneklem grubunun Kazakistan’ı söz konusu oranda Avrasya bölgesinde görmesi Kazakistan’ın Avrasya içindeki mevcut rolünün yadsınamayacak düzeyde olduğuna işaret etmektedir. Zira Kazakistan bölgede Rusya dışarıda tutulursa Avrasyacılık konusunda oldukça hevesli gözükten ülkeler arasında yer almaktadır.

c. Örneklem grubuna göre Avrasya bölgesinde etkin olan ülkeler, Rusya (%54,6), Kazakistan (%21,9), Türkiye (%19,7) ve Özbekistan (%3,8) olarak sıralanmıştır. Söz konusu sıralama, Avrasyacılık tartışmalarında rasyonel bir temel oluşturmaktadır. Örneğin, “*Avrasya Birliğinin*” başkentinin Kazakistan-Astana’da olması, Avrasya Ekonomik Komisyonu’nun merkezinin ise Moskova’da olması Avrasyacılık algısını rasyoneliten eden bir durum olarak değerlendirilebilir. Örneklem grubuna göre Avrasya bölgesinde model olarak sunulan ülkelerin, Rusya (%48,1), Türkiye (%24,0), Kazakistan (%20,8) ve Özbekistan (%7,1) olarak sıralanması konunun rasyonel bir temele oturtulduğunu göstermesi açısından önemlidir.

d. Avrasyacı yaklaşımın üye ülkelerin siyasi, ekonomik ve etnik-dini sorunlarını çözebileceğini kabul etme düzeyi %53,0 olarak gözükmektedir. Bu bağlamda bu oranı Rusya’nın bir imparatorluk olarak hala güçlü olmasına ve örneklem grubunun oluşturduğu zihniyet ile strateji arasındaki ilişkinin mekân algılaması ve tarih bilincine dayalı zaman algılamasının kesiştiğini söyleyebiliriz. Örneklem grubunca Avrasya Birliği’nin etkin üyesi olarak kabul gören Rusya’nın Soğuk Savaş sonrası dönemde kendini tekrar siyasi bir kimlik olarak kabul görmesi ve Rusya’nın merkeze yerleştirilmesi demektir.

e. Avrasyacılık düşüncesinin Kazakistan’a katkısı konusunda yapılan değerlendirmeler hem Avrasya Birliği’ne olan güven hem de sorunları görebilme hatta çözüm konusunda beklenti düzeyi açısından değerlendirilebilir. Örneklem grubu genel olarak batı kavramıyla Kuzey Avrupa ülkeleri, ABD ve Kanada’yı kastetmektedir. Ayrıca tarihsel süreçte İtalya ve İspanya gibi ülkelerde bu tanımın tabii parçaları durumundadır. Her ne kadar batı denildiğinde bir coğrafya aklı gelse de daha çok söz konusu coğrafyaya ait kültür, medeniyet, zihniyet ve yaşam biçimine atıfta bulunmaktadır.

f. Batı-batı medeniyetini Batı Avrupa uygarlık bölgesi “Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya ve Avusturya” olarak nitelendirenler en yüksek oranda (%38,3) görülmektedir. Söz konusu batı algılaması Batı ile ilişkilerinde görülen gerilimi yansıtmaktadır.

g. Örneklem grubunun Rusya tanımlaması Batı-batı medeniyeti tanımlaması ile mukayese edildiğinde karmaşık ve çok yönlü gözükmektedir. Bunun tipik göstergesi, Rusya’ya yönelik değerlendirmelerin sırasıyla; “*Emperyalist bir*

ülke”, “Batı medeniyetinden tamamen farklı özgün bir uygarlık”, “Bireyci, çatışmacı değil, dayanışmacı ve toplumcu bir ülke” olarak ifade edilmiş olmasıdır.

h. Hem birinci ve ikinci dünya savaşları hem sonraki periyotta gerçekleşen soğuk savaş dönemleri göz önüne alındığında Batının hedef ülkesinin Rusya olduğunu söyleyebiliriz. Bunun tipik göstergesi, Rusya’nın biteceği yerin ABD’nin başladığı yer olarak tanımlanmasıdır. Rusya’nın Ukrayna’dan çok, ABD ile komşu olduğu ve politikalarını bu çerçevede şekillendirdiğini ya da şekillendirmek zorunda kalacağını söyleyebiliriz. Avrasya bağlamında Rusya “uluslar üstü” yapıda, Batıya alternatif oluşturabilen etkin ve güçlü bir devleti temsil etmektedir. Zira örneklem grubunun %54,1’i batının Rusya’yı yıkmak istediği fikrine itibar etmektedir.

Kaynaklar

ANDİCAN, A. Ahat: *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye ve Orta Asya*, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2009.

ARSLAN, Nihayet: “Osmanlı ve Rus Toplumlarında Medeniyet Değişmesi: Bihruz’lar ve Oblomov’lar”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, Sayı: 18, 2011.

AYAS, Güneş: *Batı Uygarlığının Krizi ve Rus Ruhü: The Crisis of the Western Civilization and the Russian Spirit*, SOSYOLOGCA, Doğu Kitabevi Publishing House, Sayı: 1.

BENNİNGSEN, Alexandre - QUEQUEJAY, Chantal: *Sultan Galiyev ve Sovyet Müslümanları*, Çeviren: Nezih Uzel, Elips Kitap Yayınları, İstanbul 2005.

BENNİNGSEN, Alexandre: *Islam in Soviet Union General Presentation*, Middle East Technical University Asian African Research Group, No: 27, 1985.

ÇOMAK, İhsan: “Rusya’da Bir Milli İdeoloji Arayışı: Avrasyacılık”, *Rusya Stratejik Araştırmaları Dergisi*, Tasam Yayınları, 2006.

ELMA, Fikret: “Küreselleşme Sürecinde Güney Kafkasya Demokrasi; Güvenlik ve İşbirliği Sorunu”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 2/6, Kış 2009.

ERDEM, Ekrem - MAMMADOV, Halit: “Post Sovyet Ülkeleri Arasında Bölgeselleşme Eğilimleri”, *International Conference On Eurasian Economies*, 2013, Erciyes University, s. 842-850.

GÜNDÜZ, Mustafa: “Kültür ve Medeniyet Bağlamında Batı Merkezci Eğitim ve Eleştirisi”, <http://www.academia.edu/>

HAYİT, Baymirza: *Sovyetlerde Türklüğün ve İslam’ın Bazı Meseleleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2000.

HİLALOV, Fuad: “Yeni Avrasyacılık ve Rusya”, Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi II e-kitap, <http://iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/1427/file/fuadhilalov.pdf>.462, (E.T. 30.12.2012).

<http://www.adimlardergisi.com/bolgesel-bir-hegemonya-girisimi-avrsya-ekonomik-birligi/>, erişim tarihi: 25 Ağustos 2014.

İMANOV, Vügar: *Avrasyacılık: Rusya’nın Kimlik Arayışı*, Küre Yayınları, <http://www.iaea.org/PRIS/WorldStatistics/NuclearElectricityGeneration.aspx>, erişim tarihi: 28.01.2014.

KAMALOV, İlyas: *Türk Cumhuriyetleri'nin Bağımsızlıklarının 20. Yılında Rusya'nın Orta Asya Politikaları*, Ahmet Yesevi Üniversitesi İnceleme Araştırma Dizisi, Tasarım-Baskı SFN, Yayın No: 02, s. 14.

MEYER, M.S.: *Avrasyacılık Tarihinden*, Diyalog Avrasya Yayınları, 2000.

NARİN, Müslime: "Avrasya Bölgesindeki Türk Cumhuriyetlerinin Enerji Kaynakları ve İletim Hatlarının Türkiye'ye Katkıları", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: VI, Sayı: 1, İzmir 2006, s. 151-167.

ÖZSAĞLAM, Muhittin Tolga: *Geçmişten Günümüze Avrasyacılık*, Kıbrıs Yazarları, Sayı: 3, Yaz-Güz 2016.

RAHR, Alexander: "Rus Dış Politikasında 'Atlantikçilere' Karşı 'Avrasyacılar'", *Uygurluğun Yeni Yolu Avrasya*, Çev. Eralp Yalçın, Der. Erol Göka-Murat Yılmaz, Kızılelma Yayıncılık, 1198.

SOMUNCUOĞLU, Anar: "Bağımsız Kazakistan: Gök Bayrağın Altında 20 Yıl", *21. Yüzyıl Dergisi*, Sayı: 35, Ankara, Kasım 2011.

SÖNMEZ, Sait: "Yeni Batıcılık ve Yeni Avrasyacılık Akımları Bağlamında Yeltsin Yönetimi'nin Doğu Batı Politikaları'nın Analizi", *Akademik Bakış*, Cilt: 3, Sayı: 6, Yaz 2010.

TİMUR, Ferit: *Rusya İnisiyatifli Örgütler*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Rusya Raporu, Ankara, Mayıs 2010.

TOMBAK, Fatma: *History Studies, 20. Yüzyıl Sovyet Rusyası'nda Din, İslamiyet ve Nüfus Üzerine Bir Değerlendirme*, Volume: 3/2, 2011, s. 1-5.

YALÇINKAYA, Alaeddin: *Duğın'ın Türk Cumhuriyetleri Konusundaki Önerileri Ne Kadar Uygulandı? II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi*, "Orta Asya Toplumlarında Sosyal, Siyasi, Ekonomik Arayışlar", 22-24 Ekim 2008 Bişkek / Kırgızistan Kongre Kitabı.

YILMAZ, A. Reha: "Türk Avrasyası ve Avrasyacılığı Üzerine", <http://www.tasam.org/tr>, TASAM Yayınları, erişim tarihi: 11.06.2013.

WIMBUSH, S. Enders: *Sovyet Orta Asyası'nda Soysuzlaştırma Politikası*, Çeviren: Yasin Ceylan, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Asya-Afrika Araştırmaları Grubu, Yayın No: 34, 1984.